

Stockholm 2021-03-19

Remissvar från Sveriges Jiddischförbund på Ku2020-001900 Förslag till handlingsprogram för bevarande av de nationella minoritetsspråken (Isof)

Sveriges Jiddischförbund har getts tillfälle att yttra sig om ISOF:s handlingsprogram Ku2019/01339/CSM. I det följande redovisas förbundets kommentarer och synpunkter.

Sammanfattning

Förslaget i sin helhet har många goda ansatser och många av dem uppskattas av Sveriges jiddischförbund.

Tyvärr påverkas helheten av det som förslagsställaren, ISOF, själv bekräftar, nämligen det faktum att endast en del av förslagen har en mer konkret och detaljerad utformning och att detta gör att det är omöjligt att göra en uppskattning av tidskalkyler och kostnader för genomförande. Detta gör att förslaget förlorar i styrka och kredibilitet.

- Vi ser med oro på att flertalet ändringsförslag inte tar hänsyn till att den myndighet/verksamhet som kommer att få uppdraget sannolikt inte kommer att ha mandat att genomföra dessa. Vi hade gärna sett att förslagsställaren hade gjort det tydligare att det handlar om att *verka för* mål och förändringsförslag som involverar beslut inom andra myndigheter, ny lagstiftning med mera.
- Vi beklagar att förslagen inte i större utsträckning tar hänsyn till att språk och kultur är starkt sammanlänkade enheter.
- Vi ställer oss frågande till införandet av förvaltningsområden för jiddisch och romani chib. Vi skulle vilja se ett förslag om ett nytt system istället för ett förslag innebärande en konstruktion av "konstgjorda" förvaltningsområden till två språkgrupper som är territoriellt obundna.

- Situationen beträffande lärare i jiddisch är katastrofal. Vi har inte erhållit någon förklaring på varför jiddisch särbehandlas på detta vis. *Bristen på lärare utgör en verklig fara för möjligheten att revitalisera jiddisch bland unga människor.*

Inledning

Sveriges Jiddischförbund uppskattar att det i förslagen till handlingsprogram för bevarande och utveckling av de nationella minoritetsspråken finns en rad mycket positiva intentioner. Förbundet ställer sig generellt positivt till initiativet till ett handlingsprogram för bevarande av finska, jiddisch, meänkieli och romska. Flera av förslagen visar på en vilja till förändring i positiv riktning. Vi ifrågasätter dock om en enhetlig uppsättning åtgärder i ett gemensamt handlingsprogram kan bidra till den efterfrågade effekten på de skilda situationer som i dag råder för de olika språken och dess talare. Vi skulle också velat se en genomgående större tydlighet gällande frågan om hur minoriteternas inflytande över de föreslagna åtgärderna ska säkerställas.

Uppdraget till ISOF har omfattat att följa de utgångspunkter som anges i skrivelsen *Nystart för en stärkt minoritetspolitik (skr. 2017/18:282)*. Det är möjligt att uppdraget varit alltför omfångsrikt. ISOF skulle inhämta underlag och förslag från Länsstyrelsen i Stockholms län, Statens kulturråd, Statens skolverk, lärosätena med ansvar för de aktuella nationella minoritetsspråken, organisationer som företräder talare av språken, Sveriges kommuner och regioner samt andra myndigheter och andra relevanta aktörer. Uppskattningar av de kostnader som förslagen kan medföra och en analys av konsekvenserna skulle också redovisas. Emellertid gäller för flertalet av förslagen att de behöver utredas vidare, de saknar till stora delar tidsplan, finansiering eller andra erforderliga resurser.

Centrala begrepp

Sveriges Jiddischförbund uppskattar att det inledningsvis noteras att de nationella minoritetsspråken har olika förutsättningar för *revitalisering* och att språkbärarna inom respektive språkgrupp har olika behov vad gäller insatser och inriktning på minoritetspolitiken utifrån sina perspektiv och omständigheter. I handlingsprogrammets rubrik återfinns dock termen *bevarande*. Det hade varit på sin plats med en definition av dessa olika

begrepp, vad som avses med bevarande, revitalisering respektive utveckling.

Språk och kultur hänger samman

Vid ett antal tillfällen noteras att jiddisch har ett alltför svagt stöd. I anslutning till dessa noteringar hade vi uppskattat om det presenterats förslag till motsvarande särskilda insatser. Sveriges Jiddischförbund skulle gärna se fler konstruktiva förslag med en specifik inriktning utifrån respektive språk. Gällande jiddisch vill vi hävda att ett mer strukturerat samrådsförfarande, med sakkunniga, hade kunnat bidra till sådana förslag. Ytterligare en generell kommentar är att vi gärna hade sett att det tydligare framgått att förslagsställaren lägger vikt vid att i alla delar ha med språkbärarna för minoritetsspråken i framtagandet av mål och åtgärdsförslag.

För den judiska minoriteten är det av stor vikt att man ser till vår minoritets särart och behov. Inom den judiska minoriteten finns ett välorganiserat system av ideella organisationer och etablerade institutioner. Tyvärr noterar vi ett antal formuleringar i handlingsplanen som kan tolkas som en bekymmersam attityd innebärande ett förmyndigande mönster. Vi kan också identifiera oss med samernas förhållningssätt i Sametingets skrivelse, *Regeringsuppdrag Ku2019/01888/CSM, dnr 1.3.8-2019-1498 2020-09-04, Förslag till handlingsprogram för bevarande av de samiska språken* i vilket de skriver att "språket bär kultur och kultur bär språket". Detsamma gäller för jiddisch. Vi skulle gärna sett att förslagen i högre grad involverar insatser där språk och kultur på ett självklart sätt är integrerade.

1.1 Kunskapen i samhället om de nationella minoriteterna ska vara god

Här föreslås att den myndighet som får informationsuppdraget ska producera en obligatorisk webbutbildning för offentliganställda om de nationella minoriteternas språkliga och kulturella rättigheter. Man föreslår att utbildningen ska tas fram i samarbete med Sveriges kommuner och regioner. I handlingsprogrammet saknar vi principer för hur företrädare för de nationella minoriteterna som en central partner, involveras i framtagandet av ett sådant utbildningsprogram.

Förslaget nämner inte hur förslaget förhåller sig till det motsvarande utbildningsprogram som lär vara under framtagande från Stockholms Länsstyrelse.

Kännedom om språkens användning i samhället

Vad menar man med "språkens användning i samhället"? Här föreslås att en blivande uppföljningsmyndighet ska ta fram indikatorer över språkens användning i samhället. Vi saknar en indikation på att förslagsställaren har kunskap om de olika minoritetsspråkens olika domäner och hur de där har sin utformning.

- Vi vill påpeka, och det gäller troligen för alla de fyra aktuella språken, att språket är mindre viktigt i kontakter med myndigheter etc. och att det mer handlar om minoritetens identitet, språkens behov av revitalisering och att de kulturer som sammanhänger med språken behöver ett tillskott av resurser. För jiddisch och den judiska minoriteten är detta ytterst centralt. En mätning av språkets användning i samhället kommer inte att ge svar på i vilken mån som språket och jiddischkulturen lever vidare som svenska judars kulturarv. Förslaget att Statistiska centralbyrån ska samla in data om antalet talare av de nationella minoritetsspråken bör betraktas ur detta perspektiv.
- Den europeiska språkkonventionen betonar att det inte är antalet talare som ska styra insatserna för språkets bevarande och revitalisering.

1.3 Förslag om förvaltningsområden

Genom att jiddisch och romska är icke-territoriella språk har dess språkbärare och språken tillförts avsevärt mindre resurser i jämförelse med de minoriteter som omfattas av förvaltningsområden.

- Förvaltningsområden har varit en satsning för språken samiska, meänkieli och sverigefinska. Romska fick en särställning med ambitionen att man under tre år skulle satsa på romsk inkludering. Jiddisch har åsidosatts i dessa specifika åtgärder.

ISOF föreslår, för att råda bot på detta, att även romska och jiddisch ska placeras i vissa förvaltningsområden.

- Vi skulle vilja se ett förslag om ett nytt system istället för ett förslag innebärande en konstruktion av "konstgjorda" förvaltningsområden till två språkgrupper som är territoriellt obundna. Sveriges Jiddischförbunds farhåga är att införandet av geografiska förvaltningsområden kan leda till ojämlikheter då det ger olika förutsättningar för olika delar av den judiska minoriteten.
- Förslaget om förvaltningsområden har ingen relevans för jiddisch eftersom förvaltningsområdenas *roll och åtagande* inte är

applicerbara på den judiska minoritetens behov. Vi önskar en modell som kan anpassas efter hur judiskt liv i Sverige ser ut och är organiserat.

Kapitel 1. En ökad medvetenhet och kunskap om de nationella minoriteterna och minoritetsspråken

Vi har inget att invända mot förslagen gällande tillskapandet av en samlad information om de nationella minoriteterna. Förslaget om en obligatorisk webbutbildning för offentligtanställda har vi inget emot även om vi i dagsläget inte ser det som en insats att prioriteras.

2.1 Språkcentrum

Sedan 2019 finns ett förslag att inrätta ett språkcentrum för jiddisch, finska, romani och meänkieli. Sveriges Jiddischförbund har i tidigare remissvar lämnat synpunkter på förslaget om språkcentrum.

En oro som Sveriges Jiddischförbund uttryckt i sitt remissvar om Språkcentrum är hur ISOFs förslag avser att tillgodose insyn och inflytande från språkbärarna för jiddisch och jiddischkultur.

Från förbundets tidigare remissvar:

"Förbundet vidhåller därför förslaget om en större styrgrupp alternativt att man knyter en referensgrupp till centrumet för att på så sätt kunna ge ett ökat inflöde av idéer och för att stimulera ett brett engagemang för språkcentrumets verksamhet. Vi befarar att en liten styrgrupp kan leda till att ett flertal som är intresserade av jiddisch och jiddisch-kultur inte känner sig "inbjudna" eller associerade med språkcentrumet och därför kommer att förhålla sig passiva."

- I tillägg till detta vill vi notera att det är väsentligt att de som i sådana sammanhang utses som företrädare för den judiska minoriteten, i styrgrupper etc. är väl förankrade i jiddisch, både språk och jiddischkultur. Det måste vara ett villkor att dessa representanter har språkbärarnas förtroende och bevisligen kan representera dem.
- Skrivningen i förslaget ger utrymme för tolkningen att information och kunskap ska lämnas från Språkcentrumet, uppifrån och neråt. När det gäller jiddisch och judisk kultur, bör Språkcentrumet inhämta sakkunskap om och uppfylla de från föreningar och organisationer definierade behoven. Vi vill se ett språkcentrum vars uppdrag är att tillvarata den kunskap och de krafter som finns bland

språk- och kulturbärarna, för insatser för bevarande och revitalisering.

2.2 Språkresurscentrum på kommunal eller regional nivå

Vi ställer oss frågande till förslaget om inrättande av Språkresurscentrum på kommunal eller regional nivå. Vi ser det som orealistiskt och orimligt att dela upp resurserna på både Språkcentrum och liknande centrum på regional eller kommunal nivå.

2.3 Bidrag till revitalisering

Förslagsställaren noterar att det årligen ansöks om mellan 10 och 15 miljoner kr, en stor del av de sökande blir utan projektmedel medan ISOF årligen fördelar 3,5 miljoner. Vidare noteras att många av projekten är av återkommande karaktär och att projektbidragen ibland kommit att fungera som ett organisationsbidrag.

Förslagsställaren noterar att denna stödform är kortsiktig och saknar kontinuitet. Detta försvårar planeringen och genomförandet av ett långsiktigt revitaliseringsarbetet för de nationella minoriteterna. Förslagsställaren drar slutsatsen att det således finns behov av två olika slags bidrag, ett projektbidrag och ett verksamhetsbidrag. Sveriges Jiddischförbund ställer sig bakom denna slutsats.

Handlingsplanen föreslår att problemet ska lösas genom att regeringens anslag till ISOF för revitaliserande projekt fördubblas. Man föreslår dock att av detta bidrag skulle en del allokeras som verksamhetsbidrag för projekt av mer permanent karaktär. Som bekant kräver längre projekt mer varaktiga och därmed större anslag.

- Sveriges jiddischförbund anser att i förhållande till problemet som beskrivs, alltför få projekt får stöd och att det behövs större möjligheter till långsiktiga bidrag. Därför skulle ett utökat regeringsanslag om 3,5 miljoner inte stå i paritet till den ambitionsnivå avsnittet inledningsvis uttrycker.
- Generellt måste man ställa sig frågande till att dessa begränsade medel skulle kunna genomföra akuta och omfattande revitaliseringsinsatser. Det har förflutit 20 år sedan att de nationella minoriteternas vunnit erkännande för sina språk och kultur. En stor del av bristerna inom revitaliseringsarbetet måste dessvärre

tillskrivas generell underfinansiering och bristande kunskap hos berörda myndigheter.

2.4 Språkvård

En granskning av kalkylen för kostnader för språkvård ger vid handen att: I den uppskattade kostnaden finns inget tecken på att man avser att utvidga språkvårdstjänsten för jiddisch, från en halvtid till en heltid.

- Med tanke på att även förslagsställaren noterar att jiddisch under flera år i flera avseenden fått mindre stöd är det anmärkningsvärt att man här inte föreslår utökning av befattning som språkvårdare för jiddisch så att resurserna blir minst samma som för övriga språk. Det kan inte läsas som annat än en negativ särbehandling.
- Vi saknar också ett förslag om att man vid planering av språkvårdsarbetet, det vill säga språkvårdarens uppdrag, samråder med företrädare för jiddischtalare, väl förankrade i språkets behov av revitaliseringsinsatser.
- Handlingsprogrammet behandlar inte närmare hur språkvårdarnas uppdrag inom den ansvariga organisationen ska förhålla sig till ett nytt språkcentrum. Det mål som beskrivs är "Språkvården i samtliga nationella minoritetsspråk bedrivs i statlig regi och i samråd med minoritetsgrupperna samt utifrån de förutsättningar som råder för vart och ett av språken. Språkvårdarna samarbetar i hög grad med språkcentrum."

3.1 De nationella minoritetsspråken i utbildningskedjan

I förslaget noteras att jiddisch och romska blivit sämre tillgodosedda i förhållande till Sveriges åtagande enligt den europeiska språkstadgan, trots att Sverige av Europarådet uppmanas att följa den även beträffande dessa språk.

- Vi saknar en tydlig skrivning som visar på en ambition om en särskild insats samt förslag på vad en sådan satsning skulle kunna innehålla, för att råda bot på att man i många år förbisett behoven för romska och jiddisch.
- Vi stödjer tanken att studier i nationella minoritetsspråk bör lyftas ut från övrig modersmålsundervisning och utformas som ett eget ämne. Men även här är det viktigt att notera är att ISOF eller en annan organisation som får uppdraget endast kan verka för att nationella minoritetsspråk ska lyftas ut från övrig modersmålsundervisning och utformas som ett eget ämne, den nya

ansvariga myndigheten kommer med all sannolikhet inte att ha mandatet att ändra reglerna för modersmålsundervisning utan beslut från de fem Skolmyndigheterna.

3.2 Förskolan

Vi stödjer målet att barn som tillhör en nationell minoritet inom förskolans verksamhet ska ha möjlighet att lära och utveckla sitt nationella minoritetsspråk. Vi hade dock gärna sett en skrivning som breddar målet genom att man skriver "utveckla sitt nationella minoritetsspråk och den därmed sammanhängande kulturen".

- Vi stödjer även förslaget om att utbildning i förskoleklass som tillhör de nationella minoriteterna ska omfatta nationella minoritetsspråk, men med samma tillägg beträffande kultur. Vi ser det som ytterst angeläget att barn tidigt får kontakt med jiddisch och jiddischkultur som en förutsättning för fortsatt lärande. Judiska förskolor finns i Malmö, Göteborg och Stockholm. Hillelskolan i Stockholm har både förskola och grundskola och många av eleverna fortsätter med judiska ämnen på högstadiet (Vasa Real). Dessa institutioner utgör en viktig bas för fortsatta insatser inom området.
- Vi saknar ett resonemang om hur man i något bredare bemärkelse kan stimulera deltagande i insatser för minoritetsspråket och minoritetskulturen, exempelvis genom att på olika vägar involvera föräldrar och även nästa, äldre, generation liksom frivillig-organisationer.
- Vi stödjer förslaget att Skolinspektionen bör få i uppdrag att regelbundet följa upp om och hur målen i de aktuella kursplaner som rör de nationella minoriteterna och minoritetsspråken implementeras i skolan.
- Vi noterar även att resonemanget gällande kommuner i förvaltningsområden och förskolor på nationellt minoritetsspråk saknar relevans för jiddisch.

3.3 Förskoleklass

- Vi ställer oss bakom tanken att utbildning i förskoleklass gällande nationellt minoritetsspråk borde föras in i skollagen.

3.4 Grundskola

- Vi ställer oss bakom förslaget att skolförordningens bestämmelse att språket ska utgöra umgängesspråk i hemmet ska utgå för att tvåspråkig undervisning ska få ordnas samt att högst hälften av undervisningstiden får ske på minoritetsspråk tas bort för nationella minoritetsspråk.
- Vi anser även att propån att genom kommunöverskridande samarbete anordna modersmålsundervisning och tvåspråkig undervisning via fjärrundervisning ska undersökas i syfte att underlätta för kommuner och andra huvudmän som har brist på lärare i de nationella minoritetsspråken är ett viktigt förslag.

3.4.2 Nationellt minoritetsspråk som ämne

Trots det redan gällande generösa regelverket som innebär att det räcker med att en enda elev önskar läsa ett minoritetsspråk för att skolhuvudmannen ska vara skyldig att anordna sådan undervisning, så är det relativt få elever som deltar i undervisning i jiddisch. Förslagets text säger att en delförklaring kan vara bristen på behöriga lärare.

- I detta sammanhang vill vi med kraft understryka att bristen på behöriga lärare i jiddisch är skriande och till stor del orsakat av att ansvariga myndigheter inte sett till behovet av insatser för lärarutbildningar. Idag finns en enda behörig lärare i jiddisch i hela landet.
- Med reservation för att vi även här är tveksamma till den ansvariga myndighetens möjligheter att påverka i detta fall skollagen och Skolinspektionens beslut ställer vi oss bakom tanken att nationellt minoritetsspråk ska kunna vara ett eget ämne.

Vi ställer oss bakom förslagen att

- nationellt minoritetsspråk blir nytt ämne i grundskolan och ges både som nybörjarspråk och för redan etablerade talare.
- ämnet nationellt minoritetsspråk regleras i timplan till minst tre timmar i veckan.
- som ett alternativ till ett nytt ämne, ska nationella minoritetsspråk kunna läsas som språkval från åk 6 på samma sätt som övriga moderna språk, öppet för alla elever.
- Skolinspektionen ges i uppdrag att återkommande granska om kommuners och skolhuvudmäns informationsplikt gällande modersmålsundervisningen för nationella minoriteter uppfylls
- Skolverket ges i uppdrag att inventera lärarunderlaget, det vill säga antalet behöriga lärare som har kunskaper i nationella minoritetsspråk.

Även här saknas en notering om den ansvariga myndighetens möjligheter att påverka i detta fall skollagen och Skolinspektionen. Den organisation som får uppdraget kan endast verka för dessa mål.

3.5 Gymnasium

Vi ställer oss positiva till förslagen att

- De nationella minoritetsspråken införs på gymnasiet som valmöjlighet bland övriga moderna språk steg 1–7 och ges en timplan med två–tre timmar i veckan
- Det ska vara möjligt att läsa ett nationellt minoritetsspråk som nybörjarspråk på gymnasiet steg 1–2. Nuvarande krav på "goda kunskaper" tas bort
- Studier i nationellt minoritetsspråk som ämne ska ge meritpoäng, förslaget är mycket viktigt!
- Gymnasieprogram med inriktning mot nationella minoriteter ges möjlighet att bli riksrekryterande. Detta bör också gälla de yrkesförberedande nationella gymnasieprogrammen.

Dock måste även här påpekas att trots att förslagen och tankegångarna är konstruktiva så saknas en konkret handlingsplan.

3.6 Högskola

I förslaget framhävs betydelsen av att det för vart och ett av de nationella minoritetsspråken har utsetts ett lärosäte som ska ha nationellt ansvar att anordna utbildningar i språken och att de nationella minoritetsspråken har skilda förutsättningar som akademiska ämnen, och att lärosätena har kommit olika långt i sina uppdrag. Gällande jiddisch noteras att Lunds universitet har ett nationellt ansvar för jiddisch samt att undervisning i språket ges upp till kandidatnivå och i utbudet finns kurser med inriktning mot kultur och litteratur. I nuläget finns endast en docent med litteratur som forskningsinriktning anställd.

Den senaste rapporten från Universitets-och högskolerådet gällande insatser för de olika nationella minoritetsspråken är från november 2020. Av den rapporten framgår att man under året haft ett samrådsmöte med sverigefinnar, judar och romer. Man skriver att två ämnen är återkommande under dessa årliga samråd, nämligen bristen på lärare i minoritetsspråken samt övriga lärares bristfälliga kunskaper om minoriteterna. I övrigt framgår av rapporten ingenting om planer eller ambitioner att råda bot på lärarbristen.

- Vi anser att det är anmärkningsvärt att man noterar att man årligen får framfört från minoriteterna att lärarbristen är ett bekymmer men att det inte lett till åtgärder.

Vi ställer oss bakom önskemål om att

- Lärosäten med nationellt ansvar för de nationella minoritetsspråken bör ha en stabil basbemanning, på sikt ha en bemanning som uppgår till minst 1 till 2 professorer, 1 till 3 lektorer, 1 till 3 doktorander, samt medel för utveckling och forskning. Finansieringen ska vara långsiktig, stabil och inte belasta de enskilda lärosätena.
- Kurser i samtliga nationella minoritetsspråk utvecklas och erbjuds upp till kandidatnivå.
- På längre sikt bör magister- och masterutbildning samt forskarutbildningar etableras för samtliga nationella minoritetsspråk.

3.6.2 Lärarutbildningar

I avsnittet påpekas åter minoritetsspråkens brist på lärare. Där framgår även att tre högskolor fått uppdrag att ta fram ämneslärarutbildningar för samiska, finska, romska och meänkieli – för de två sistnämnda saknas dock fortfarande sådana utbildningar.

- Här framgår även att ingen högskola fått motsvarande uppdrag gällande jiddisch. Samtidigt påpekas även att Skolverket ibland arrangerar uppdragsutbildningar för lärare i samiska, meänkieli och romska. Men inte heller sådana utbildningar har uppdragits gällande jiddisch. Det har bidragit till att situationen beträffande lärare i jiddisch är katastrofal. Vi har inte erhållit någon förklaring på varför jiddisch särbehandlas på detta vis. *Bristen på lärare utgör en verklig fara för möjligheten att revitalisera jiddisch bland unga människor.*

Vi ställer oss bakom önskemålen att

- Högskoleförordningen (SFS 1993:100) ändras så att de nationella minoritetsspråken kan ingå i grundläraexamen.
- Lärosäten med nationellt ansvar får ett uppdrag att ta fram grundlärarutbildningar med inriktning mot språken. När lärosätena bedömer att studentunderlaget och ämnets kapacitet tillåter, ska ämneslärarutbildning erbjudas.
- Lunds universitet ges ett uppdrag att ta fram grundlärarutbildning med inriktning mot jiddisch.
- Skolverket ges fortsatta uppdrag att anordna uppdragsutbildningar för de nationella minoritetsspråken, för att möta behoven på kort sikt. (Förslag i enlighet med SOU 2017:91).

- Lärare som undervisar i modersmål utan att vara behöriga, samt legitimerade lärare i andra ämnen och som talar ett nationellt minoritetsspråk, ges möjlighet att inom ramen för sin tjänst eller via till exempel Lärarlyftet, kunna genomföra studier för att bli behöriga att undervisa i ämnet nationellt minoritetsspråk eller bedriva ämnesundervisning på ett nationellt minoritetsspråk inom ramen för tvåspråkig undervisning.
- Vi betonar att för jiddischens bevarande i Sverige är situationen akut. En plan att verka för att Lunds universitet ska få ett uppdrag att inrätta en lärarutbildning är en otillräcklig lösning på en akut situation. I avvaktan på en sådan eventuell lösning behövs ett annat konkret förslag som kan verkställas med kortare varsel, exempelvis genom ett specialuppdrag om en uppdragsutbildning.
- Vi finner att förslagsställaren inte kunnat presentera konkreta kalkyler för respektive insats. Av den ekonomiska kalkylen framgår att frågan om lärarutbildning på Lunds universitet behöver utredas (vilket är en självklarhet) varför kostnad och tidsaspekt inte kan anges. Fördröjningseffekten riskerar bidra till utslocknandet av möjligheten.

4. Språken i det livslånga lärandet

4.1 Folkbildning

Även här saknas en notering om den ansvariga myndighetens möjligheter att påverka i detta fall skollagen och Skolinspektionen. ISOF eller en annan verksamhet som får uppdraget endast kan verka för dessa mål. Läser man kalkylen som bifogas finner man inget kostnadsunderlag eller mer säkra uppgifter gällande möjlighet till starttid.

4.1 Språken i yrkeslivet

Vi vill påtala att det, troligen gemensamt för alla de fyra aktuella språken, pågår en språkbytesprocess som innebär att språket är allt mindre viktigt i just kontakter med myndigheter etc.

- I stället handlar det allt mer om att språkens stora behov av revitalisering och att de kulturer som sammanhänger med språken är djupt sammanflätat med identitet, bevarande av kulturarv och rätten till sin kulturella särart. För jiddisch och den judiska minoriteten är detta centralt.

Om det i framtiden skulle tillskapas en eller några utbildningsvägar i Sverige gällande befattningshavare inom de judiska församlingarna och andra judiska sammanhang, exempelvis äldreomsorg eller kulturinstitutioner, vore det relevant att i dessa utbildningar även inkludera utbildning i jiddisch och jiddisch-kultur.

5.1 Språkstöd och bokstart

Genom den bilagda kalkylen föreslår ISOF en start från år 2021. Emellertid var Kulturrådets förslag om projektet Bokstart avsett för åren 2017–20. Någon finansiering av projektet finns inte. Av projektbeskrivningen framgår att projektet inte är specifikt avsett för de nationella minoritetsspråken.

- Förslaget om språkstödspaket för nyblivna föräldrar är en tanke som hittills inte berört jiddisch. Där saknas en konstruktiv långsiktig plan för hur även jiddisch och romska skulle kunna inbegripas.

5.2 Produktion av litteratur

Det uttalade målet bygger på ett utvidgat uppdrag till Kulturrådet.

- Ett konkret förslag saknas beträffande tidsplan och en ekonomisk kalkyl för förslaget. Förslaget förutsätter en framtida utredning från regeringens sida.

5.3 Resursbibliotek

I december 2020 fick Kungliga biblioteket uppdraget att genomföra en satsning på de nationella minoriteternas biblioteksverksamhet. Kungliga biblioteket har således ett uppdrag och har redan startat att arbeta enligt detta.

- Förbundet stödjer förslaget om resursbibliotek för de nationella minoritetsspråken.
- Vi vill framhålla att det ges ut litteratur på jiddisch i Sverige idag vilket inte nämns i förslaget.
- Förslagsställaren noterar som mål att biblioteken i Sverige ska ha ett varierat utbud av litteratur på minoritetsspråken. Det finns redan nu ett regelverk som styr bibliotekens ansvar för sådan litteratur. Judiska biblioteket i Stockholm har fått ett uppdrag att fungera som resursbibliotek gällande litteratur på jiddisch och om jiddisch.

5.4. Scenkonst, musik, bild och formkonst, 5.5 Film

Vi ställer oss frågande till huruvida den ansvariga myndigheten kommer att kunna påverka alla de olika delar av samhället inom kulturområdet som behöver samverka för att skapa förutsättningar för de nationella minoriteternas fortlevnad.

- Hänvisande till vad vi framfört i sammanfattningen påpekar vi att gällande förslag som inbegriper uppdrag till Svenska Filminstitutet

saknar finansiering. Vi stödjer förslaget om möjlighet för Svenska Filminstitutet att arbeta med språkstödande insatser. Men förslaget bygger på att insatsen ska ske inom ramen för befintlig budget. Vi anser att medel istället bör tillföras för detta ändamål.

5.6 Medier och public service

Vi noterar att handlingsplanens ambitionsnivå gällande programverksamhet på jiddisch inom Public-serviceföretagen är fortsatt oacceptabelt låg.

Dagens situation är att efterlevnaden av efterlevnaden gällande programverksamhet på jiddisch inom Public-serviceföretagen är fortsatt låg. Direktivet i det nuvarande sändningstillståndet för 2020-2025 stipulerar att: "... jiddisch bör ges samma ställning i sändningstillstånden som övriga nationella minoritetsspråk. Mot bakgrund av att det under innevarande tillståndsperiod inte funnits något krav på en ökning av utbudet på jiddisch bör programföretagen öka sin ambitionsnivå för språket framöver. Det samlade utbudet på jiddisch bör därför öka under nästa tillståndsperiod i förhållande till den nivå som uppnås i slutet av 2019....."

- Till dags dato har nära en tredjedel av den stipulerade tidsperioden passerat utan att någon förändring kunnat skönjas. Det ska framhållas att dessa direktiv fastställdes redan i juni 2018, så det har funnits gott om tid för en omställning.
- Den pågående negativa särbehandlingen måste beskrivas som en diskriminering av jiddisch.

6.1 Språkteknologi

Liksom för övriga nationella minoritetsspråk är förslaget intressant. Sannolikt finns redan den tekniska lösningen för ett användbart datasystem redan baserat på tidigare liknande uppdrag. Värt att notera är att för jiddisch finns troligen språkverktyg av sådan karaktär skapade av exempelvis YIVO Institute for Jewish Research eller Yiddisch Bookcenter, Amherst. Innan man investerar i medel för ett sådan omfattande verksamhet bör man undersöka om inte dessa fyller just de funktioner som man föreslår.

- Frågan är inte ny. Redan år 2010 publicerade Språkrådet ett förslag innehållande vad som behöver göras för att förbättra webbtillgängligheten i ett flerspråkigt perspektiv.

Övrigt

- Sveriges Jiddischförbund vill även uppmärksamma den bristfälliga beskrivningen av jiddisch (1.1.2 Jiddisch). Här saknas uppgift om språkets historia i Sverige.
- Uppgiften om att många svenska judar känner sig oroliga för antisemitism är viktig men saknar relevans i samband med handlingsprogrammet.

Sammanfattningsvis

Förslaget i sin helhet har många goda ansatser och många av dem uppskattas av Sveriges jiddischförbund.

Tyvärr påverkas helheten av det som förslagsställaren, ISOF, själv bekräftar, nämligen det faktum att endast en del av förslagen har en mer konkret och detaljerad utformning och att detta gör att det är omöjligt att göra en uppskattning av tidskalkyler och kostnader för genomförande. Detta gör att förslaget förlorar i styrka och kredibilitet.

- Vi ser med oro på att flertalet ändringsförslag inte tar hänsyn till att den myndighet/verksamhet som kommer att få uppdraget sannolikt inte kommer att ha mandat att genomföra dessa. Vi hade gärna sett att förslagsställaren hade gjort det tydligare att det handlar om att verka för mål och förändringsförslag som involverar beslut inom andra myndigheter, ny lagstiftning med mera.
- Vi beklagar att förslagen inte i större utsträckning tar hänsyn till att språk och kultur är starkt sammanlänkade enheter.
- Vi ställer oss frågande till införandet av förvaltningsområden för jiddisch och romani chib. Vi skulle vilja se ett förslag om ett nytt system istället för ett förslag innebärande en konstruktion av "konstgjorda" förvaltningsområden till två språkgrupper som är territoriellt obundna.

- Situationen beträffande lärare i jiddisch är katastrofal. Vi har inte erhållit någon förklaring på varför jiddisch särbehandlas på detta vis. *Bristen på lärare utgör en verklig fara för möjligheten att revitalisera jiddisch bland unga människor.*

Vänliga hälsningar,

Eva Fried
e.u.

Eva Fried

Jacob Kaluski
Jacob Kaluski

Ordföranden för Sveriges Jiddischförbund (delat ordförandeskap)